

УДК 368.91

Петрушка О. В.

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет

Шулюк Б. С.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СВІТІ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація: У статті розглянуто світовий досвід побудови недержавного пенсійного страхування. Наведено основні методи запровадження механізму пенсійного забезпечення на прикладі Чилі, Великобританії та Німеччини. Здійснено характеристику основних структурних елементів пенсійних систем іноземних держав. Автором визначено переваги та недоліки радикального, поступового та другорядного методів страхування. Запропоновано рішення щодо пошуку оптимального варіанту розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні.

Ключові слова: пенсія, пенсійні схеми, недержавне пенсійне забезпечення, методи пенсійного страхування, світовий досвід.

Постановка проблеми. Однією з важливих функцій будь-якої держави є забезпечення населення гідним рівнем життя при настанні пенсійного віку. Пенсійна система України, функціонуючи на принципах солідарного розподілу з моменту її існування, повністю себе вичерпала і потребує реформування шляхом переходу до накопичувальної пенсійної системи із мережею недержавних структур, які б виступали гарантом фінансового забезпечення при досягненні громадянами пенсійного віку.

Більшість країн світу були змушені відмовитись від розподільчої пенсійної системи у зв'язку із змінами демографічної ситуації, які проявлялись

у збільшенні середньої тривалості життя та скороченні чисельності працездатного населення по відношенню до кількості осіб пенсійного віку. Ці фактори стали рушійною силою до переходу ряду держав до накопичувальних пенсійних систем або ж пенсійних систем, що поєднували накопичувальну та розподільчу складову пенсійного забезпечення. Запроваджуючи накопичувальний механізм пенсійного страхування, ряд зарубіжних країн зробили акцент на приватному секторі, оскільки саме недержавні пенсійні фонди (НПФ), страхові компанії та інші фінансові інституції можуть ефективно управляти пенсійними накопиченнями в довгостроковій перспективі. Саме недержавне пенсійне забезпечення виступає дієвим механізмом оптимізації державної системи пенсійного страхування та дає можливість уникнути ряду ризиків при виході людини на заслужений відпочинок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню механізму недержавного пенсійного забезпечення присвячено наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких В. Базилевич, Р. Брукс, Ф. Елейн, В. Криклій, Е. Лібанова, В. Преснякова, Р. Рафікова, В. Роїк, А. Стопчак, М. Шварц та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень з окресленої проблематики, теоретичні та практичні аспекти подальшого розвитку вітчизняної пенсійної системи, а саме пошуку оптимального методу запровадження механізму недержавного пенсійного страхування, потребують більш глибокого вивчення та дослідження.

Мета статті. Метою статті є вивчення іноземного досвіду стосовно основних методів побудови недержавного пенсійного забезпечення та імплементація його позитивних результатів у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить світовий досвід, на практиці виділяють три методи запровадження механізму недержавного пенсійного забезпечення:

- 1) радикальний;

- 2) поступовий;
- 3) другорядний.

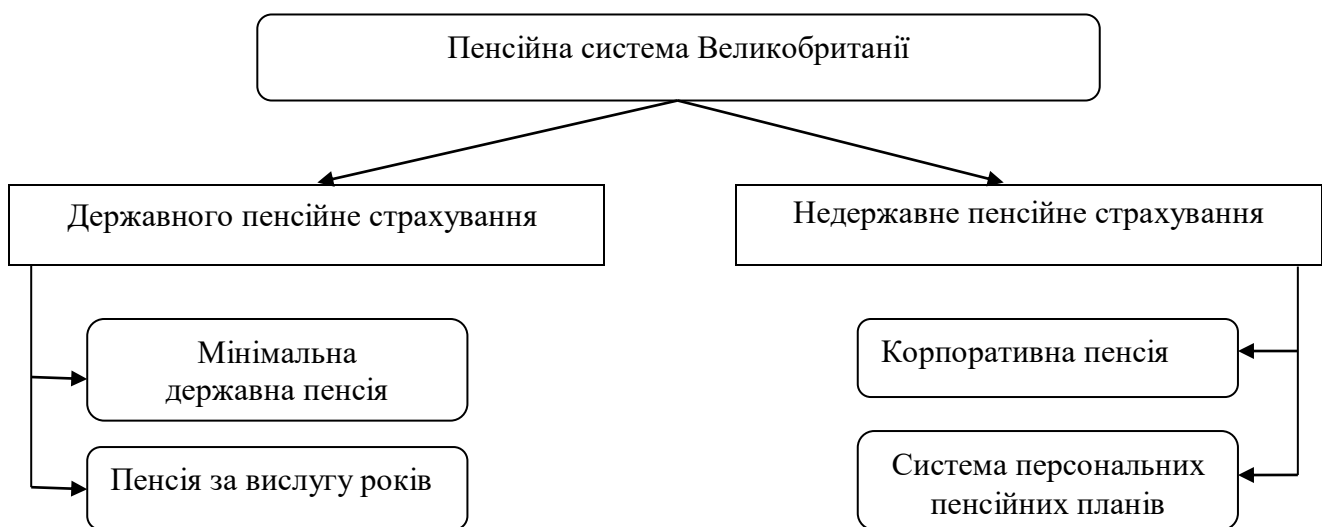
Перший метод є досить жорстким і здійснюється на основі агресивних принципів. Найчастіше такий метод застосовується в умовах диктатури. Термін запровадження такої пенсійної системи є досить коротким і може визначатись кількома роками (до 10 років). Даний метод переходу до нової пенсійної системи використовували такі країни як Чилі, Мексика, Болівія та Сальвадор. Розглянемо більш детально особливості радикальної системи недержавного пенсійного забезпечення. Яскравим представником радикального методу реформування пенсійної системи є Чилі. Пенсійна реформа була впроваджена у 1981 р. і зачепила усі верстви населення країни не залежно від їх віку. Працюючим громадянам було запропоновано перейти на накопичувальну програму, пенсійні внески за якою були у декілька разів меншими, ніж у розподільчій системі. Така політика чилійського уряду була прийнятною для населення, оскільки розмір заробітної плати працюючих суттєво збільшився. Окрім цього, засоби масової інформації Чилі постійно вели роз'яснювальну роботу стосовно переваг нової реформи і населення активно долучалось до таких нововведень. Особливістю Чилійської пенсійної реформи є й те, що інвестування пенсійних ресурсів здійснюється у приватні фінансові структури. Уряд країни, в свою чергу, забезпечує нагляд за діяльністю вищезазначених інституцій та гарантує захист пенсійних активів громадян. Поява приватних інвестиційних фондів, які обслуговували чилійську пенсійну систему стала поштовхом до розвитку фондового ринку та його ефективної діяльності.

Учасники накопичувальної пенсійної системи Чилі мають певну ступінь самостійності вибору інвестиційного портфеля для інвестування активів. На сьогодні існує 5 типів інвестиційних портфелів (А, В, С, D, Е), які різняться видами фінансових інструментів та ступенем ризику. Поєднання різних інвестиційних портфелів дає можливість учасникам пенсійного страхування самостійно обирати обсяги пенсійних накопичень та спрогнозувати рівень дохідності акцій, а також ступінь ризиковості інвестиційного портфеля.

Вивчаючи досвід Чилі, корисним для нашої країни буде застосування напрацьовань стосовно рівня відповідальності НПФ перед учасниками накопичувальної пенсійної системи, який полягає у наступному: наявність обов'язкового розміру власного капіталу, нормативна дохідність фондів, обмеження стосовно інвестування пенсійних активів, а також гарантування державою рівня доходності інвестиційних ресурсів при можливому банкрутстві НПФ[1, с. 30].

Поступовий метод запровадження недержавного пенсійного забезпечення полягає у застосуванні накопичувальної складової разом із діючою розподільчою системою пенсійного страхування. Даний вид пенсійного страхування широко застосовується у таких країнах, як Великобританія, Швеція, Нідерланди та ін.

Найбільш ефективно поєднання солідарної та накопичувальної систем пенсійного забезпечення характерне для Великобританії. Хоча пенсійна система цієї країни вважається найбільш досконалою у всьому світі, проте вона має надто складну організаційну структуру та жорсткий механізм регулювання інвестиційних процесів. Організаційну структуру системи пенсійного страхування Великобританії формують базові державні пенсії, державні пенсії за вислугу років та недержавні пенсії (рис.1).

Рис.1. Структура пенсійного забезпечення у Великобританії*.

* Складено автором на основі [1, с.32; 2, с.36].

Система державного пенсійного страхування формується за рахунок обов'язкових соціальних внесків застрахованих та їх роботодавців. Усі накопичені фінансові ресурси спрямовуються до Національного Страхового Фонду, який в подальшому забезпечує виплату пенсій по солідарному принципу. У даному випадку допустиме погашення дефіциту Фонду за рахунок податкових платежів. Пенсія цього рівня вважається базовою та характеризується невисоким рівнем – не більше 20% від доходу застрахованої особи. Даний вид пенсійного забезпечення призначається усім громадянам у фіксованому розмірі. Наступною складовою, яка формує розмір державної пенсії англіїців є додаткова пенсія за вислугу років, розмір якої залежить від величини заробітку та страхового стажу людини, яка виходить на пенсію. Саме ця компонента дає можливість диференціювати розмір державної пенсії у Великобританії. Система державного пенсійного страхування забезпечує лише 30% усіх пенсійних виплат громадянам країни, а основний об'єм виплачуваних пенсій припадає на недержавну систему пенсійного забезпечення. Професійні пенсії є доповненням до державної пенсії та визначаються кожним працедавцем, який вправі сплачувати внески як у страхові компанії, так і заснувати власний пенсійний фонд. Усі сплачені роботодавцем внески проходять процес інвестування та накопичення. Персональні пенсії формується автономно від працедавця. Система персональних пенсійних планів охоплює більше 50% працюючих та загальний обсяг пенсійних внесків становить близько 10 млрд. фунтів стерлінгів на рік [3, с.120]. Суть даної системи полягає в тому, що працівник самостійно здійснює відрахування у страхові компанії в певному обсязі на власний розсуд, при чому дані внески не оподатковуються. Держава заохочує громадян брати участь у недержавному пенсійному страхуванні шляхом введення податкових пільг та зменшення розміру внесків на державне соціальне страхування за умови укладення договору додаткового пенсійного страхування.

Другорядний метод запровадження механізму недержавного пенсійного забезпечення має місце у тих країнах, які до сьогодні зберігають розподільчу

(солідарну) пенсійну систему як основну щодо забезпечення пенсіонерів і використовують недержавні пенсійні інституції тільки у якості додаткових джерел підвищення рівня матеріального добробуту громадян за рахунок добровільних внесків[4]. Даний метод притаманний таким країнам, як Німеччина, Франція, США, Японія та ін.

Найбільш ефективно солідарна пенсійна система працює у Німеччині. Пенсійна система тут також багаторівнева: обов'язкове державне пенсійне страхування, корпоративне страхування та система приватного пенсійного страхування. Корпоративне страхування передбачає виплату пенсій за рахунок фіксованих соціальних внесків, сплачених роботодавцем страховим компаніям чи приватним пенсійним фондам. Дані виплати застраховані особи отримують при виході на пенсію. Приватний спосіб забезпечення гідної старості у цій країні забезпечується за рахунок сплати фіксованого відсотка від річного доходу працюючого до недержавних фінансових структур для розміщення його на фінансовому ринку. Позитивним моментом у цьому є те, що інвестування пенсійних активів відбувається на основі як коротко- так і довготермінових пенсійних програм, які застрахована особа вибирає собі самостійно. У кожній банківській установі Німеччини діє недержавний пенсійний фонд, через який і відбувається розміщення пенсійних активів. Ця система дозволяє підтримувати рівень пенсійних виплат не нижче 70% від розміру середньої заробітної плати по країні[5]. Уряд Німеччини стимулює громадян до участі у недержавному пенсійному страхуванні шляхом запровадження пільгового оподаткування та трансфертів до приватних пенсійних фондів.

Висновки і пропозиції. Здійснений аналіз закордонного досвіду побудови недержавного пенсійного забезпечення дозволяє зробити висновок, що співіснування державної та недержавної систем пенсійного страхування забезпечує достатній рівень виплат громадянам після виходу на пенсію, а також виступає рушійною силою для розвитку інвестиційного клімату, що веде до економічного зростання економіки країн в цілому. Використовуючи міжнародний досвід накопичувальних пенсійних систем, українському уряду

необхідно стимулювати розвиток приватного сектору в галузі пенсійного страхування, що, в майбутньому, призведе до росту коефіцієнту заміщення на рівні не меншому 60%. При цьому доцільно також здійснити впровадження найбільш ефективних інструментів пенсійного забезпечення по відношенню до системи обов'язкового пенсійного страхування в частині накопичувальної складової через запровадження мінімального рівня дохідності від інвестування пенсійних накопичень.

Список літератури:

1. Преснякова В.В. Зарубежный опыт в сфере негосударственного пенсионного обеспечения. *Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий*. 2013. №2(6). С.28-35.

2. Криклій В.А. Зарубіжний досвід функціонування недержавних пенсійних фондів та можливості його застосування в Україні. *Економічний часопис - XXI*. 2013. №1-2(2). С.34-37.

3. Стопчак А.Ю. Світовий досвід розвитку недержавного пенсійного страхування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. Вип. 5 Т.1. С. 117-122.

4. Brooks R. What will happen to financial markets when baby boomers retire? URL: <https://econpapers.repec.org/RePEc:sce:scecf0:9>.

5. Пенсия в разных странах мирах. URL: <http://www.npf-almaz.ru/news./3-pensia-analiz.html>.

Петрушка Е.В., Шулюк Б.С.

Тернопольский национальный экономический университет

МЕТОДЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В МИРЕ: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

Аннотация: В статье рассмотрен мировой опыт построения негосударственного пенсионного страхования. Приведены основные методы внедрения механизма пенсионного обеспечения на примере Чили, Великобритании и Германии. Осуществлена характеристика основных структурных элементов пенсионных систем иностранных государств. Автором определены преимущества и недостатки радикального, постепенного и второстепенного методов страхования. Предложено решение относительно поиска оптимального варианта развития негосударственного пенсионного страхования в Украине.

Ключевые слова: пенсия, пенсионные схемы, негосударственное пенсионное обеспечение, методы пенсионного страхования, мировой опыт.

Petrushka O.V., Shuliuk B.S.

Ternopil National Economic University

METHODS OF REALIZATION OF NON-STATE PENSION INSURANCE IN THE WORLD: PRACTICAL EXPERIENCE FOR UKRAINE

Summary: World experience of construction of non-state pension insurance is considered in the article. The basic methods of introduction of mechanism of the pension providing are resulted on the example of Chile, Great Britain and Germany. Description of basic structural elements of the pension systems of the foreign states is carried out. By an author advantages and lacks of radical, gradual and second-rate methods of insurance are determined. Solution in relation to the search of optimum variant of development of non-state pension insurance in Ukraine is offered.

Keywords: pension, pension schemes, non-state pension provision, pension insurance methods, world experience.